

In de kijker...

De Luchtvaarthal

De afdeling Lucht- en Ruimtevaart van onze instelling is misschien wel één van de populairste adressen in het Brusselse museale landschap. Met reden, want meer dan honderd vliegtuigen samengebracht in het centrum van een grootstad: dat kan tellen. Als die toestellen dan nog eens in een indrukwekkende hal zijn ondergebracht, wordt het helemaal te gek.

De afdeling (die dikwijls verkeerdelijk "Luchtvaartmuseum" wordt genoemd) zag het licht omstreeks 1970, vooral dankzij de

inspanningen van een aantal buitenstaanders en de welwillende goedkeuring van de toenmalige autoriteiten. Alles begon met een tamelijk heterogene verzameling van zo'n twintigtal stukken. In de loop der jaren evolueerde men naar een coherente collectie die representatief was voor het luchtvaartverleden van ons land. Andere vliegtuigen, gebruikt door andere landen, nieuwe stukken en bijkomende documenten maakten het mogelijk het gezichtspunt te verruimen en een universeel verhaal te vertellen, namelijk dat van de verovering

van het luchtruim, van de geschiedenis van de technische vooruitgang en van de persoonlijke inspanningen.

Het enthousiasme van onze bezoekers voor de afdeling kan natuurlijk worden verklaard door het specifieke karakter van het onderwerp. De luchtvaartgeschiedenis heeft zonder twijfel iets heroïsch en oude vliegtuigen bezitten een onbetwistbare magie. Een oude tweedekker van hout en zeildoek, een DC-3, een Spitfire van de RAF of zelfs een klein scholingstoestel spreken uiteraard meer tot de verbeelding dan, pakweg, een academische voorstelling van oude manuscripten of pyrotechnische dispositieven. Dit "gemakkelijke" succes bij het grote publiek is zeker niet te versmaden. We moeten deze verleidelijke vitrine gebruiken als "lokaas" naar andere collecties die misschien niet zo aantrekkelijk overkomen of die als te droog of te ingewikkeld worden ervaren.

Alles is echter niet even rooskleurig. De Grote Hal vertoont heel wat ouderdomsverschijnselen; het is er dikwijls koud en vochtig. Hoogst onprettig voor onze bezoekers én uiterst nefast voor de collectiestukken, of die nu uit metaal, stof of papier zijn vervaardigd. Een moderne

Een woordje vooraf...

In het vorige nummer van VIZIER werden reeds enkele nieuwigheden voorgesteld. Het verleden aan de toekomst koppelen en dus nieuwe projecten opstarten, moet een doorlopende oefening zijn. Ik zet hier graag de krijtlijnen ervan uit. De infrastructuur van het Museum is ongetwijfeld uitzonderlijk, maar enkele grondige renovaties dringen zich toch wel op.

De inrichting van de Bordiauhal ligt nog vers in het geheugen en het project loopt verder. We kunnen onze aandacht nu ook op andere zalen richten. De Grote Hal verdient ontegensprekelijk

onze belangstelling, zoals u het in dit nummer zal kunnen lezen.

We wensen onze rijke collecties nog beter in de kijker te zetten. Dit wordt mogelijk door het openstellen van onze externe reserves en door het opstellen van tijdelijke tentoonstellingen. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan een voorstelling van 150 jaar Belgische Marine.

De specifieke, ietwat ouderwetse, charme van sommige vitrines zou kunnen laten vermoeden dat de tijd stilstond in het Museum. Niets is minder waar! Het Museum bruist van ideeën en we stellen alles in het werk om deze te realiseren.

Philippe Thilly
Directeur-Generaal

klimaatregeling die de temperatuurs- en vochtigheidsverschillen opvangt, lijkt dus onontbeerlijk. Onze bevoegde minister, de heer André Flahaut en zijn collega van Financiën, de heer Didier Reynders brachten onlangs een werkbezoek aan onze instelling en dat zou misschien de afhandeling van het dossier kunnen bespoedigen. Een vruchtbare dialoog tussen de verantwoordelijken van de Regie der Gebouwen en de hoofdconservator, de heer Patrick Lefèvre had twee jaar geleden geleid tot omvangrijke plannen voor modernisering en herinrichting. Onvoldoende financiële middelen stonden concreterisering toen in de weg. Er dient echter toch wel te worden opgemerkt dat de Grote Hal het enige gebouw van het Jubelpark is dat nog nooit grondig onder handen werd genomen sinds de oprichting. Nu kan men echter hopen op een start van de werken in 2007 of 2008.

In afwachting van deze overheidsactie en om onze bezoekers nog beter te ontvangen, hebben wij onszelf alvast twee duidelijk objectieven gesteld op middellange termijn. Een eerste ingreep moet het publiek praktischer en aangenamer doorheen onze collectie loodsen. Het staat iedereen natuurlijk vrij gewoon rond te dwalen, maar het is toch logischer en boeiender een overzichtelijk chronologisch circuit te volgen. Een efficiëntere organisatie van het voorgestelde parcours met een uitgestippelde optimale volgweg en een nieuwe signalisatie zullen zeker bijdragen tot een comfortabeler en leerrijker bezoek. Een aantal slechte gewoonten uit het verleden zullen daarvoor wel moeten worden afgeleerd. Voorheen werden in de Grote Hal immers soms werken uitgevoerd, zonder rekening te houden met de esthetische kwaliteiten van het gebouw.

Een tweede objectief zal worden bereikt op 23 mei. Op die dag, verjaardag van de oprichting van SABENA in 1923, zal de volledig vernieuwde afdeling over onze helaas ter ziele gegane Nationale Luchtvaartmaatschappij worden ingehuldigd. Het avontuur van Sabena is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van de Belgische luchtvaart en dus ook met deze van ons militaire vliegwezen. De nieuwe permanente tentoonstelling staat opgesteld rond de neus en de cockpit van de Boeing 707 OO-SJA en vertelt in verschillende hoofdstukken het rijke leven van

Sabena. De uniformen, de affiches, de hele mooie oude schaalmodellen en de verschillende souvenirs aan de maatschappij zullen één van de kleurrijkste collecties vormen binnen de Luchtvaarthal.

De kwaliteit van de tentoongestelde stukken en de schoonheid van het gebouw zijn ontegensprekelijk. Met een collectieve inspanning kunnen we het geheel zonder twijfel omvormen tot een verzameling die ons land, als kruispunt van Europa, op waardige wijze kan vertegenwoordigen.

“De episode van Brussel”

Het Koninklijk Legermuseum wordt dikwijls betrokken bij de expertise van vuurwapens. Zo krijgen we soms werkelijk uitzonderlijke stukken te zien.

Onze verbazing was toch groot toen we werden gecontacteerd door Dr. B. Bousmanne (Conservator van de manuscripten in de Koninklijke Bibliotheek van België en toen commissaris van de tentoonstelling *Arthur Rimbaud* in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel). Hij vroeg ons mee te werken aan de identificatie van de revolver die dichter Paul Verlaine tegen zijn vriend Arthur Rimbaud zou hebben gekeerd.

In oktober 1873 publiceert Rimbaud, 19 jaar oud, bij J. Poot in Brussel *Une Saison en enfer*, dat later zou worden erkend als één van de meesterstukken van de moderne Franse literatuur. De stormachtige relatie tussen de twee schrijvers is bekend en beïnvloedde ongetwijfeld hun werk.

Een *Pro-Justicia* van 10 juli 1873 beschrijft in detail de gebeurtenissen van de “episode van Brussel”. Rimbaud legt volgende verklaring af: “Ik wenste nog steeds terug te keren naar Parijs...deze morgen is hij een revolver gaan kopen in de Sint-Hubertus Galerij, die hij mij toonde bij zijn terugkeer rond de middag; wij zijn dan naar het brouwershuis gegaan op de Grote Markt waar we verder over mijn vertrek hebben gepraat, terug op de kamer rond twee uur draaide hij de deur op slot, ging ervoor zitten en wapende dan zijn revolver, hij loste twee schoten en zei: dat komt ervan als je wilt vertrekken. De schoten

werden van op drie meter afstand gelost, het eerste verwondde mij aan de linker pols het tweede bereikte mij niet...” Het politierapport van 12 juli bevestigt dat Verlaine wel degelijk zijn “zeven millimeter revolver van zes kogels, met hoes en een doos van 50 kogels...” bij wapenhandelaar Montigny kocht.

De ballistische en technisch-historische expertise van een oud vuurwapen is geen sinecure. Er moeten successief zeer precieze stappen worden gezet om tot een conclusie te kunnen komen.

Eerst moet men het stuk identificeren. Het gaat hier om een revolver die werd vervaardigd in Luik tussen 1869 en 1870; men kan dit afleiden uit verschillende merktekens. Het merkteken in kwestie is eveneens te vinden op één van onze collectiestukken waarvan wij de precieze fabricagedatum kennen. Dan moet men het kaliber bepalen. We hebben hier te maken met 7 mm penvuurpatronen van het type “Lefaucheux”.

Na de toelating van de huidige eigenaar (een Brusselse verzamelaar) te hebben verkregen, werd het wapen, dat zich in perfecte toestand bevindt, klaargemaakt voor ballistische expertise. Professor M. Pirlot (Diensthooft “Wapensystemen en Ballistiek” van de Koninklijke Militaire School) stelde het labo ter beschikking om proefschoten af te vuren. Daarbij werden bijvoorbeeld de snelheid van het projectiel of de penetratiekracht in een blok “ballistische zeep” vastgesteld.

Door actief aan dit onderzoek mee te werken, heeft het Koninklijk Legermuseum in ruime mate bijgedragen tot een betere kennis van een tamelijk onbekend aspect uit één van de belangrijkste dossiers van de Franse 19de-eeuwse literatuur. (foto's: A. Richard, Koninklijke Bibliotheek van België)

Schatten van het KLM

In deze nieuwe rubriek stellen we u de mooiste stukken uit onze rijke collectie voor. We gaan van start met het toernooiharnas van aartshertog Albrecht.

Dit harnas heeft niet alleen een bijzondere esthetische waarde; ook de geschiedenis die eraan verbonden is, kan tot de verbeelding spreken.

Deze prachtige wapenuitrusting, in gebruik gemaakt van ijzer, geciseleerd en volledig vuurverguld, is onderdeel van een garnituur. Door elementen toe te voegen, weg te laten of te combineren, kan de uitrusting dus worden aangepast aan de specifieke eisen van het voettoernooi, de tweekamp of het toernooi te paard. Het geheel bestaat uit een armet, een harnaskraag, asymmetrische borst- en dijplaten, een rugplaat, armharnassen met schouderplaten en wapenhandschoenen, volledige beenharnassen en harnasschoenen. De stukken worden aan elkaar bevestigd met haken, gespen of lederen riempjes. Het bijbehorende paardenharnas is *en suite* gedecoreerd, d.w.z. identiek in afwerking en verfraaid met dezelfde motieven.

Deze versiering bestaat uit medaillons met bloemmotieven, krijgselementen of fantastische wezens. De ineengestrengelde letters 'IS' zijn tot een monogram verwerkt en verwijzen uiteraard naar Isabella, de gemalin van aartshertog Albrecht. Tijdens de 19de eeuw heeft het harnas toch iets aan pracht en praal ingeboet, want alle geelkoperen kopjes van de vele klinknagels werden toen bij een vernieuwing van het lederwerk verwijderd.

De uitrusting heeft ook wel een geheimzinnige kant. Het harnas draagt namelijk geen merktekens (er is dus onzekerheid over de oorsprong) en het is ook nog niet echt duidelijk voor welke gelegenheid het werd gemaakt. Historici vermoeden echter dat het stuk werd vervaardigd in Milaan (stijltechnische kenmerken doen denken aan een product uit Noord-Italië) en dat het werd ontworpen voor het huwelijk van Albrecht met Isabella op 18 april 1599 of voor de Blijde Intrede van het vorstenpaar in de Nederlanden in de zomer van 1599.

Er bestaan verschillende portretten van aartshertog Albrecht, waarop hij het harnas draagt. Dit wijst er toch op dat hij bijzonder gehecht was aan deze uitrusting.

Wist u dat...

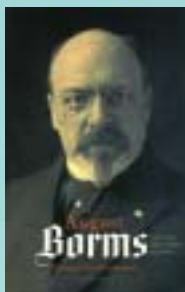
- Oscar Adler, Canadese oud-strijder uit de Tweede Wereldoorlog, begrijpt als geen ander wat "herdenkingsplicht" wil zeggen. Hij verzamelde in een indrukwekkend werk van 600 bladzijden zo'n 18.000 namen van oorlogsslachtoffers. Het *Canadian Jewish War Memorial Book of Remembrance* brengt zo hulde aan de Canadese Joden overleden tijdens Canadese militaire campagnes of die het land dienden tijdens de 20ste eeuw. De auteur stond erop een exemplaar van zijn boek aan het KLM te schenken om de toekomstige generaties te sensibiliseren voor de opofferingen uit het verleden.

- Vermits de voorbije edities op een groot succes konden rekenen, zal het KLM ook dit jaar twee Nocturnes organiseren. Deze nu reeds klassiek geworden museale afspraken zijn uitgelezen gelegenheden om het Museum te ontdekken (dankzij de geleide bezoeken) of het vanuit een andere invalshoek te benaderen (dankzij de steeds wisselende thema's). In mei komt "Het Oosten" aan bod en in november richten we onze aandacht op "Revoluties". Er moet zeker worden vermeld dat deze Nocturnes volledig gratis zijn. Kruis nu alvast woensdag 17 mei en donderdag 23 november aan in uw agenda! Op onze webstek zal u, telkens even vòòr deze data, meer informatie en een precies programma kunnen vinden.
- Het KLM organiseert op 18, 19 en 20 oktober 2006 het ICOMAM-symposium (*International Committee of Museums and Collections of Arms and Military History*; onderdeel van ICOM, *International Council of Museums*) en het evenement kreeg als titel *Uniformen: gisteren, vandaag en morgen*. Uniformen vormen in de meeste wapenmusea en instellingen met militaire verzamelingen een belangrijke kerncollectie. Het zal echter de eerste maal zijn dat dit textielvergoed binnen ICOMAM grondig wordt belicht vanuit verschillende wetenschappelijke invalshoeken. Bedoeling is het (militaire) uniform in een brede context te plaatsen, zodat zowel cultuur-sociologische en etnografische studies, als (kunst-)historische, museale of economische lezingen aan bod kunnen komen. Het symposium verwelkomt niet alleen de eigen leden voor deze studiedagen maar nodigt ook alle kostuum-, textiel-, etnografische en volkskundige musea evenals alle andere geïnteresseerden uit om het uniform in al zijn aspecten te ontfaan. Meer info is te verkrijgen via symposium@klm-mra.be of via 02/ 737 78 09.
- De tweede fase van het *Europees Forum van Hedendaagse Conflicten*, beter bekend onder de naam "project-Bordiau", zit in de laatste rechte lijn. De bezoekers konden in januari 2004 het eerste luik ontdekken; de nieuwe vleugel bouwt verder op de reeds ingeslagen weg. Nu komt de periode zomer 1940 – zomer 1944 met de verschillende strijdtonelen aan bod. Het voorbereidende werk (dit wil zeggen de selectie van de historische thema's, de iconografie en de collectiestukken) nam twee jaar in beslag. Samen met de specialisten van de ver-

schillende afdelingen, onze interieurarchitect en de firma die het bouwcontract verkreeg, werken onze historici een definitief ontwerp uit. Er worden momenteel werfvergaderingen georganiseerd om het geheel een concrete gestalte te geven. De teksten, de foto's en de objecten (bestudeerd én gereinigd) wachten elk op hun uiteindelijke plaats binnen de tentoonstelling. Dit tweede stadium zal in de loop van de herfst worden ingehuldigd. Onze ploeg zit echter niet stil. De krijtlijnen voor fase III worden nu reeds uitgezet en in dat deel zullen het einde van de oorlog 1944-1945, de strijd in de Stille Oceaan, het herwerkte *Bezette België*, de concentratiekampen en de uitroeiingspolitiek worden behandeld.

- Het KLM bezit niet alleen de stukken die worden tentoongesteld in het Jubelpark. Het Museum heeft ook buitendepots waar zich de reserves bevinden met de zware en omvangrijke voorwerpen. Voor de jeeps, pantservoertuigen, artilleriestukken en vrachtwagens (vanaf de Tweede Wereldoorlog tot heden) is dit het Kwartier "Fort van Kapellen". Het depot is normaal gezien niet toegankelijk voor het publiek. Wegens de vele aanvragen en de grote belangstelling is een (geleid) bezoek echter toch mogelijk éénmaal per maand van april tot en met oktober, en dit telkens op zondagnamiddag (om 13u30). Voor 2006 zijn de volgende data voorzien: zondag 23 april 2006, zondag 21 mei 2006, zondag 25 juni 2006, zondag 15 oktober 2006. Meer info via infocom@klm-mra.be, op 02/737 79 07 of via onze website.

meteen een icoon voor de Vlaamse beweging. De biografie plaatst niet alleen de symbolische waarde van Borms op de voorgrond, maar portretteert hem ook als een afwezig man, zowel in zijn gezin als

in de politieke wereld. Op basis van weinig bekende en onuitgegeven bronnen toont Christine Van Everbroeck voor het eerst een man die meer door zijn sterke imago dan door zijn politieke daden een plaats in de geschiedenis verwierf.

De heer Patrick Nefors (doctor in Geschiedenis en gedelegeerd ordonnateur van het KLM) publiceerde enige tijd geleden een studie over het Fort van Breendonk (Standaard Uitgeverij). Het werk verscheen nu ook in het Frans bij uitgeverij Racine. Het Fort van Breendonk, *Auffanglager* van de SS tijdens de tweede Duitse bezetting van ons land, is de geschiedenis ingegaan als "de hel van Breendonk". Er werd nog nooit diepgaand wetenschappelijk onderzoek over verricht en *Breendonk* van Patrick Nefors vult dan

ook een leemte in de Belgische geschiedschrijving op. Het boek bespreekt de geschiedenis van het fort, het leven van de gevangenen, de "beulen" en hun slachtoffers en de naoorlogse geschiedenis van de site.

Agenda

- 17 mei en 23 november : Nocturne
- 26 maart : rondleiding voor individuele bezoekers : Penseel op het geweer
- 23 april : bezoek Fort van Kapellen
- 30 april : rondleiding voor individuele bezoekers : De Historische Zaal anders bekeken
- 21 mei : rondleiding voor individuele bezoekers : Van ridder tot piot
- 21 mei : bezoek Fort van Kapellen
- 25 juni : rondleiding voor individuele bezoekers : De lucht in!
- 25 juni : bezoek Fort van Kapellen
- 15 oktober : bezoek Fort van Kapellen

Praktisch

Adres:

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis
Jubelpark 3
B-1000 Brussel

Toegang:

Gratis

Open:

Van dinsdag tot zondag
Van 9u tot 12u en van 13u tot 16u45.
De luchtvaartal en de cafetaria
blijven open van 12u tot 13u.

Gesloten:

Elke maandag, 1 jan., 1 mei, 1 nov.,
25 dec.

Onthaalinfo:

Tel. 02/737.78.33
Fax 02/737.78.02
<http://www.klm-mra.be>
E-mail: infocom@klm-mra.be

Telefooncentrale:

Tel. 02/737.78.11

Educatieve dienst:

Dr. Christine Van Everbroeck
Tel. 02/737.79.07
Fax 02/737.78.02
E-mail:
Christine.Van.Everbroeck@klm-mra.be

Documentatiecentrum:

Dr. Richard Boijen
Tel 02/737.79.30
Fax 02/737.78.02
E-mail: Richard.Boijen@klm-mra.be

Verantwoordelijke uitgever:

Philippe Thilly
Directeur-generaal
Tel 02/737.78.24
Fax 02/737.78.02
E-mail: philippe.thilly@mil.be

ISSN 1378-370X

Ce numéro est
disponible en
français sur
demande.

Pas verschenen

Mevrouw Christine Van Everbroeck (doctor in Geschiedenis en hoofd van de Educatieve Dienst van het KLM) publiceerde onlangs een nieuw boek. De biografie *August Borms. Zijn leven, zijn oorlogen, zijn dood* (uitgeverij Meulenhoff/Manteau) schetst een levendig en aangrijpend beeld van één van de meest controversiële Vlamingen van de 20ste eeuw. Tijdens beide wereldoorlogen was August Borms een prominente figuur in de collaboratie met de Duitse bezetter. De tien jaren die hij in de gevangenis doorbracht (1919-1929) spraken ruimschoots tot de verbeelding en zijn terechtstelling in 1946 vormde zelfs de inspiratie voor het beroemde gedicht *Aan Borms* van Willem Elsschot. Borms verkreeg zo het aura van de martelaar en werd